

СТАНОВЛЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ОБСЛУГОВУЮЧИХ КООПЕРАТИВІВ – ДІЄВИЙ ВАЖІЛЬ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ЖИТОМИРЩИНИ

Д. О. Підгородецький, аспірант*

Житомирський національний агроекологічний університет

Розкрито сучасний стан та основні тенденції розвитку сільськогосподарської кооперації Житомирщини. Обґрунтовано необхідність активізації розвитку обслуговуючої кооперації малих та дрібнотоварних сільськогосподарських формувань як однієї з головних умов соціально-економічного розвитку сільських територій.

Постановка проблеми. Кооперування селян в Україні ментальна і звична справа. Вітчизняний кооперативний рух має більш ніж 150-річну історію. Дрібнотоварні виробники зерна, м'яса, молока, овочів та фруктів почали об'єднуватися у відповідь на утиски капіталістичних відносин, оскільки вироблена ними продукція, перш ніж досягти споживача, проходила більше 5 зайвих посередників. На основі самоорганізації громад розвивалася кредитна, збутова, переробна, споживча кооперація. Якщо перші види з переходом до радянської системи господарювання перестали функціонувати, сільська споживча кооперація протягом тривалого часу добросовісно виконувала свою місію на селі. Однак і вона поступово втратила свою кооперативну основу.

Сучасний український селянин теж не отримує належний йому прибуток від власноруч виробленої продукції. Нині багаточисленні несумлінні перекупники, посередники і трейдерські структури диктують умови на ринку та збагачуються за рахунок звитяжної праці сільських хліборобів. Таким чином, з переходом до ринкових відносин настав час відродження сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів (СОК). Їх виключно важлива місія підтверджена досвідом розвинутих країн і власною практичною діяльністю

---

* Науковий керівник – д. е. н., професор А. С. Малиновський.

доколективізаційного періоду. За ринкових умов в аграрній сфері суттєво підвищується роль кооперації як важливого механізму не лише економічного і соціального захисту дрібнотоварних сільгоспвиробників, а й збереження та розвитку сільських територій. Разом з матеріально-технічним постачанням, збутом продукції та наданні різноманітних послуг, обслуговуюча кооперація є найефективнішим способом боротьби з паразитуючим посередництвом на селі.

Аналіз основних досліджень і публікацій. На сучасному етапі проблеми ефективного розвитку кооперації в аграрній сфері економіки знаходяться в центрі уваги наукових досліджень М. Гриценка [1], Ф. Горбоноса [2], В. Зіновчука [3], О. Крисального [4], М. Маліка [5], Л. Молдован [6], Г. Черевко [7], Т. Швець та ін. Незважаючи на це, ряд аспектів цієї актуальної проблеми в контексті розвитку сільських територій залишаються ще недостатньо вивченими.

Мета і методика дослідження. Дослідити сучасний стан, основні тенденції і причини гальмування розвитку кооперативного руху на селі та науково обґрунтувати роль сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів у соціально-економічному розвитку сільських територій. Дослідження проведено з використанням діалектичного методу пізнання та системного підходу при вивченні закономірностей розвитку СОК; методів аналізу і синтезу – при оцінці ролі СОК в розвитку сільських територій; абстрактно-логічного – для узагальнення результатів дослідження, формулювання висновків. Методологічною та теоретичною основою дослідження є сучасна теорія ринкової економіки. Як джерело інформації використовувалися матеріали статистичної звітності Житомирської області.

Виклад основного матеріалу. Сільська територія не ототожнюється з територіально-просторовим утворенням, її варто розглядати як системне явище, яке, крім певної території, включає в себе все, що на ній функціонує або є її фізичною складовою. «Сільська територія» – це складна і багатофункціональна природна, соціально-економічна, виробнича структура сформована історично, територіально обмежена розміром населеного пункту та власним природно-ресурсним потенціалом і охоплює такі складові елементи, як: громада села, господарства населення, сільськогосподарські підприємства та інші види підприємств з виробництва, переробки продукції, торгівлі чи надання послуг, сільськогосподарська кооперація, соціальна інфраструктура, органи місцевого самоврядування та громадські інституції.

На даний момент надзвичайно актуальними функціями сільських територій є суспільна – підтримка продовольчої безпеки країни та соціальна – забезпечення селян роботою та рівнем доходів,

які сприяли б осілости сільського населення, збереженню сільських поселень. Вирішення цих завдань найбільшою мірою лягає на плечі господарств населення як основного сільгоспвиробника, джерело доходів та зайнятості на селі.

У соціально-економічному житті Житомирщини сільські території займають особливе місце. Відповідно статистичним даним, на них проживає 537,8 тис. осіб (42 % від загальної чисельності) і припадає понад 90 % її площі. На початок 2011 р. в області нараховувалось понад 215 тис. господарств населення. Маючи 207,5 тис. га сільськогосподарських угідь (29 %) вони виробляють близько 73 % продукції сільського господарства. Зайнятість у цих господарствах для більшості їх членів слугує чи не єдиним джерелом сімейних доходів.

Великою бідою сучасного українського селянина і села загалом є агрохолдинги. Спеціалізуючись на виробництві високомеханізованих, експорторієнтованих зернових і олійних культур, застосовуючи вахтові працезберігаючі технології, вони вивільняють працівників, підвищуючи рівень безробіття серед сільського населення, яке опинилося у власних особистих господарствах наодинці зі своїми проблемами. У всьому світі нині йде боротьба за те, щоб підтримати та зберегти землекористування в руках якомога більшої кількості людей у сільській місцевості. У розвитку сільських територій зацікавлені лише ті, хто на них живе та працює, а занедбана інфраструктура сільських територій не турбує латифундистів.

Сільськогосподарська кооперація як важлива складова сільської території є альтернативним і необхідним шляхом розвитку сільського господарства. Об'єднання сільгоспвиробників у потужні обслуговуючі кооперативи зупинить стрімке зубожіння сільських територій. СОК дає змогу дрібному товаровиробникові, не руйнуючи власної справи, дістати переваги великого виробника. За рахунок ефекту масштабності члени кооперативу отримують можливість закуповувати садильний матеріал, мінеральні добрива, пальне, сільгосптехніку по оптових цінах. Коли товар реалізується, то діють ті ж самі переваги. Виробнича, обслуговуюча, збутова спілка виступає не як посередник, а як господарська форма, за допомогою якої селянам вдається отримувати більший прибуток та розвивати господарство.

За 20 років незалежності через низку політичних, економічних і соціальних причин сільськогосподарська кооперація так і залишилася у зародковому стані. Основними причинами гальмування розвитку кооперативного руху в сільських територіях є:

- недостатня обізнаність сільського населення. Значна частина селян кооперацію розуміє як синонім слова «колгосп» і вступ до об'єднаної структури, навіть якщо вона обіцяє вигоду, сприймають з осторогою;

- відсутність належної підтримки держави. Самим селянам створити матеріальну базу кооперативів неможливо, тому їх партнером має виступати держава;

- недосконалість законодавчого поля. Слід вирішити проблему неприбуткового статусу кооперативів, врегулювати питання адміністрування податку на додану вартість членами кооперативу та кооперативом, знизити норму податку на дохід особистого селянського господарства – члена кооперативу.

Нині в області зареєстровано 96 СОК (90 неприбуткових), проте лише 53 з них функціонують. За видами діяльності обслуговуючі кооперативи області поділяються на багатофункціональні – 81 %, сервісні – 10 %, заготівельно-збутові – 6 %. Більшість кооперативів спеціалізуються у сфері надання автотранспортних послуг, обробітку присадибних ділянок, заготівлі, переробці та реалізації продукції, ветеринарному забезпеченні та штучному осіменінні.

Анкетне дослідження, проведене нами серед власників сільських садіб Житомирщини (500 респондентів), засвідчило, що нині найпріоритетнішими серед послуг для ведення власного господарства є: виробничі (1,6 бала), збутові (1,7), консультаційно-обслуговуючі (2,7). Саме у виробничих та збутових послугах відчують гостру потребу малі форми господарювання сільських поселень. Без кооперації для спільного обробітку землі та реалізації дрібних партій своєї різноманітної нестандартизованої продукції господарства населення не можуть забезпечити ефективне виробництво.

У відповідності до Державної цільової економічної програми підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2015 р. в області прийнята Програма підтримки розвитку СОК. Заходами зазначеної Програми передбачається спрямувати кошти для надання підтримки діючим та створення за період з 2009-2015 рр. 420 сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. Це сприятиме розвитку аграрного виробництва, розширенню сфери зайнятості сільського населення, підвищення його добробуту та розвитку сільських територій.

Слід відмітити, що сільськогосподарську обслуговуючу кооперацію варто розглядати не лише як своєрідний механізм самоорганізації сільських товаровиробників, а і як механізм захисту господарств населення та фермерів від несумлінних посередників. Важливою в реалізації кооперативного руху є державне стимулювання, підтримка і партнерство на економічному та законодавчому рівнях. Проте, в умовах обмежених бюджетних

можливостей держави можна розвивати СОК і через залучення іноземного інвестора, який зацікавлений у їх розвитку.

Умовами успішної діяльності СОК є спільність інтересів та мети всіх членів кооперативу, дотримання кооперативних принципів та наявність висококваліфікованого менеджменту в кооперативі.

Висновки. Нині сільський виробник поставлений фактично в умови виживання, прагнучи зберегти своє господарство, шукає вихід. Лише кооперовані селяни можуть відродити і зберегти українське село, гарантувати продовольчу безпеку країни через виробництво, переробку та реалізацію власної продукції. Сільська територія збережеться і розвиватиметься тоді, коли селяни вигідно продаватимуть свою продукцію і отримуватимуть належні доходи за свою повсякденну працю. Діяльність обслуговуючих кооперативів призведе до підвищення добробуту сільського населення, його зайнятості та конкурентоспроможності продукції. Економічно сильні обслуговуючі кооперативи в особі своїх членів, що мешкають на сільській території, маючи фінансові можливості, будуть розв'язувати соціальні та екологічні проблеми сільської громади.

Ключовими пріоритетами аграрної політики України є її модернізація з акцентом на збереження та розвиток сільських територій, а також сприяння розбудові сільськогосподарської кооперації. Основне завдання держави – відновити довіру селян до обслуговуючої кооперації, допомогти їм відродити давні українські кооперативні традиції та сформувати сучасну потужну мережу СОК. Залежно від основної спрямованості діяльності селян, в кожній області необхідно відпрацювати свої моделі формування кооперативів. На базі незадіяного майна сільських споживчих товариств, спілок і об'єктів державної і комунальної власності створити збутові кооперативи, відновити на кооперативних засадах плодоби, овочесховища.

Сільськогосподарська кооперація розвиває та підсилює економічний капітал членів громади, дає можливість подолати бідність, сприяє залученню у виробництво товарів, послуг та додаткових трудових ресурсів, що, в свою чергу, дає змогу розвивати сільські території і соціальні блага.

Список використаних джерел

1. Гриценко М. П. Сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи: створення і діяльність / М. П. Гриценко. – К.: КОАДС, 2005. – 68 с.
2. Горбонос Ф. В. Кооператив як форма прояву відносин / Ф. В. Горбонос // Економіка АПК. – 2004. – № 9. – С. 26–32.

3. Зіновчук В. В. Особисті формування матеріально-технічної бази сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів // Нова економічна парадигма формування стратегії національної продовольчої безпеки України у XXI столітті. – К.: ІАЕ УААН. – 2001. – С. 196–200.

4. Крисальний О. В. Трансформація колективних сільськогосподарських підприємств у кооперативи / О. В. Крисальний // Економіка АПК. – 2000. – № 3. – С. 12–15.

5. Малік М. Й. Науково-методичне забезпечення розвитку кооперації в аграрній сфері економіки / М. Й. Малік // Економіка АПК. – 2010. – № 12. – С. 103108.

6. Пасхавер Б. Аграрний сектор: час принципово змінити орієнтири розвитку / Б. Пасхавер, В. Юрчишин, О. Бородіна, О. Шубравська, І. Прокопа, Л. Молдаван, Т. Остапко // Дзеркало тижня. – 2010. – № 26.

7. Черевко Г. В. Роль кооперації у розвитку аграрних відносин в Україні / Г. В. Черевко, Ф. В. Горбонос, Н. Ф. Павленчик // Економіка АПК. – 2000. – № 11. – С. 16–19.